

Voiko huostaanottoon suostua?

Päätösseminaari 12.2.2021

Seminaarin ohjelma

Puheenjohtajat Tuuli Lamponen ja Essi Julin

klo 12.30 – 12.45 Tilaisuuden avaus ja tutkimuksen yleinen kuvaus Professori Tarja Pösö

klo 12.45 – 13.30 Suostuminen ja vastustaminen

- Oikeudellisena kysymyksenä, professori emerita Raija Huhtanen
- Sosiaalityön käytäntönä, yliopistonlehtori Rosi Enroos ja yliopistonlehtori Johanna Korpinen
- Institutionaalisisena vuorovaikutuksena, dosentti Tuula-Riitta Välikoski

klo 13.30-13.45 Tauko

klo 13.45-14.20 Suostuminen asianosaisnäkemysnä, professori Tarja Pösö

Kurkistus ammattilaisskeskusteluun aiheesta 1950-1970 -luvuilla, tutkijatohtori Anna Niiranen

Yhteenveto ja viestejä lastensuojeluun ja sen tutkimukseen, Tarja Pösö

klo 14.20-14.50 Pyydetty kommenttipuheenvuorot

- Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen
- Professori Laura Kalliomaa-Puha

klo 14.50-15.30 Keskustelua: Voiko huostaanottoon suostua?

Päätössanat

Voiko huostaanottoon suostua?

Tämän kysymyksen esittäminen edellyttää kaksijakoisen huostaanottopäätöksenteon olemassaoloa.

Päätöksentekijä on eri riippuen huoltajien ja/tai 12 vuotta täyttäneen lapsen ilmaisemasta suostumuksesta ja vastustuksesta.

Sosiaalitoimi – hallinto-oikeus

Kummassakin huostaanottotyypissä rajoitetaan vanhempien ja lasten perus- ja ihmisoikeuksia ja siksi on perusteltua tarkastella, millä ehdoilla lapset ja vanhemmat voivat suostua niiden rajoittamiseen ja millä ehdoilla suostumusta voidaan ylipäänsä kysyä.

Olen ollut kuultavana yllämainittua lasta / minua koskevassa asiassa.

Mielipiteenäni ilmoitan, että minä

☒

en vastusta päätöstä

☐

vastustan päätöstä

☒

en vastusta suunniteltua sijaishuoltopaikkaa

☐

vastustan suunniteltua sijaishuoltopaikkaa

henkilön asiamies/avustaja kuulemistilaisuudessa

Suostumisen kysyminen on osa suomalaista lastensuojelua ja suostuminen on tavallista.

Muualla?

Huostaanottoratkaisujen yleiskuva

	Huostaanottojen kokonaismäärä (päätökset)	Tahdonvastaisten huostaanottojen määrä	Tahdonvastaisten huostaanottejen % -osuus kaikista huostaanotoista
2000	1238	276	22
2005	1613	440	27
2010	1667	438	26
2015	1515	405	27
2018	1777	460	26

Suostumus ja tahdonvastaisuus lastensuojelun päätöksenteossa: sosio-legaalinen tarkastelu

Suomen Akatemia 1.9.2017-31.3.2021.

Oikeustieteen, viestinnän, sosiaalityön ja historian tutkimusnäkökulmat

Miten suostumus ymmärretään oikeudellisessa sääntelyssä?	Lainsäädäntö ja muut relevantit oikeuslähteet	Normatiivinen tarkastelu: mikä on voimassa olevan oikeuden kanta huostaanottoon annettavaan suostumukseen?
Miten suostumus (ja vastustus) ilmaistaan institutionaalisen vuorovaikutuksen käytäntönä kuulemistilaisuuksissa?	Suullisten kuulemistilaisuuksien (16) havainnot sosiaalityöntekijöiden viestintäteoista ja osapuolien välisistä viestintäsuhteista	Vuorovaikutuksen ja sitä ilmentävän viestinnän sosiokulttuurinen näkemys
Miten sosiaalityöntekijät kertovat suostumuksesta osana omaa työtään ja miten suostumus näkyy lastensuojelun dokumenteissa?	Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kertomat huostaanoton valmistelua kuvaavat tarinat (30), sosiaalityöntekijöiden pohdinta-aineisto kuulemistilaisuuksien jälkeen, asiakirjat 54 lapsesta	Institutionaalinen, ammatillinen näkökulma, (ammatilliset narratiivit ja dokumentit)
Mitä huostaanottoon suostuminen on asianosaisnäkemysenä?	Huostaanotettujen lasten vanhempien (21) ja huostassa olleiden nuorten ryhmähaastattelut (22), yht. 10	Kokemuksellinen, ryhmässä kerrottu näkemys
Miten huostaanottoon suostumisesta on keskusteltu ammatillisesti 1950-70-luvuilla?	Huoltaja -lehdet 1957-1970	Ammattilaisten keskustelu ensimmäisen lastensuojelulain 20-vuotisen olemassaolon jälkeen

Tutkimusryhmä

Rosi Enroos (sosiaalityö)

Susanna Hoikkala (sosiaalityö)

Raija Huhtanen (oikeustiede)

Johanna Korpinen (sosiaalityö)

Anna Niiranen (historia)

Tarja Pösö (sosiaalityö, PI)

Tuula-Riitta Välikoski (viestintä)

Liitännäisjäsenet: Tuija Eronen (sosiaalityö), Essi Julin (sosiaalityö) ja Tuuli Lamponen (sosiaalityö)

Kolme suomalaista kuntaa ja niiden lastensuojelun sosiaalityöntekijät

Tässä päätösseminaarissa

esitellään muutamia keskeisiä tuloksia ja pohdintoja,

odotetaan keskustelua niiden pohjalta

ja

toivotaan, että päätösseminaari virittää näkemään suostumisen samanaikaisen problemaattisuuden ja tärkeyden niin lastensuojelun käytännöissä kuin tutkimisessa.

Suostuminen ja vastustaminen oikeudellisena kysymyksenä

Raija Huhtanen, professori emerita

Voiko huostaanottoon suostua?

- Lastensuojelulain vastaus: kyllä voi - paitsi että kyse ei ole suostumisesta vaan vastustamisesta tai vastustuksesta pidättymisestä ("vastustan" / "en vastusta")
- Oikeus tehokkaasti vastustaa huostaanottoa ja/tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista on lapsen huoltajalla ja 12 vuotta täyttäneellä lapsella (LsL 43 §)

Suostumuksen pätevyys?

- Huostaanoton suhde perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden rajoittamiseen?
 - Oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen...
- Perus- ja ihmisoikeuden rajoittamiseen suostuminen?
- Kysymys suostumuksen pätevyydestä
 - Erityisesti: suostumuksen perustuminen aitoon vapaaehtoisuuteen
 - Muut pätevän suostumuksen edellytykset: riittävän tiedon saaminen ja ymmärtäminen, kyky suostumukseen

Suostuminen ja vastustaminen sosiaalityön käytäntönä

Rosi Enroos, yliopistonlehtori
Johanna Korpinen, yliopistonlehtori

Suostumus ja vastustaminen sosiaalityön käytäntönä I

- Sosiaalityöntekijä on avainroolissa suostumuksen ja vastustuksen selvittämisessä: työssä korostuu keskustelu- ja suhdepainotteinen orientaatio
- Suostumista kuvataan usein hyvän ja onnistuneen sosiaalityön yhteistyösuhteen tuloksena:
Kyl se jotenki semmoselt onnistumiselt tuntuu tietysti, ku se menee suostumuksella, et saada vanhemmat siihen yhteistyöhön.
- Vastustaminen voi myös kertoa hyvästä ja toimivasta yhteistyösuhteesta:
Mä yritin hirmusesti rohkasta häntä siinä, et hän on ihan yhtälailla oikeutettu sanomaan mielipiteensä ja saa olla eri mieltä, eikä kuulu tehdä aina niinku sosiaalityöntekijä sanoo.

Suostumus ja vastustaminen sosiaalityön käytäntönä II

- Sosiaalityöntekijät tunnistavat, että kanta huostaanottoon voi perustua asiakkaan näkemykseen huostaanoton tarpeesta, mutta myös tunteisiin ja perheenjäsenten välisiin valtasuhteisiin:

Se äidin historia, lasten isän kanssa parisuhdehistoria, on ollu se, et hän ei saanu ilmasta koskaan mielipidettään. Sen hän mulle pysty sanomaanki jossain kohtaa, et hänellä ei oo omaa mielipidettä tai ei kuulu olla.

- Vaikka sosiaalityöntekijät pyrkivät tukemaan asiakkaan oman näkemyksen muodostamista monin keinoin, vanhempien ja lasten voi olla vaikeaa ilmaista suostumista tai vastustusta.
- Suostumisen ja vastustamisen raja on häilyvä.

Suostuminen ja vastustaminen institutionaalisena vuorovaikutuksena

Tuula-Riitta Välikoski, dosentti

Voiko huostaanottoon suostua?

Voi, mutta siitä keskustellaan mielipiteenä sosiaalitoimen ehdotukseen
(havainnot ja tulkinnat 16 kpl kuulemistilaisuuksista, joissa 14 suostumusta)

Lähtökohta: Vuorovaikutus ei kehity tyhjiössä, vaan vaatii ympäristön, tilanteen, tavoitteet ja toimijat taustoineen, joiden viestinnällisillä valinnoilla vuorovaikutus rakentuu ja sitä rakennetaan (sosiokulttuurinen käsitys Craig, 2007) => näin myös institutionaalisessa ympäristössä kuten kuulemistilaisuudessa

Suostumus ja vastustus – ilmaisuja ei suorina termeinä vuorovaikutuksessa juuri esiinny ennen kuin ”rasti ruutuun” laitetaan

⇒ **Sen sijaan kuultavan mielipiteestä** käy epäsuorasti ilmi suostuminen tai vastustaminen sosiaalitoimen ehdotukseen

⇒ Mielipiteissä sekä rationaalisia että emotionaalisia ulottuvuuksia.

Sosiaalitoimen ehdotusta käsitellään, siitä välitetään informaatiota eri tavoin ja mielipidettä sosiaalitoimen ehdotukseen kysytään kuultavalta siten, että

A. sen ilmaisemiseen rohkaistaan,

B. sen ilmaisemista tuetaan erilaisin persoonakeskeisin viestein (mm. samoja havaintoja jaetaan, osoitetaan ymmärrystä ja kuuntelua),

C. sitä ei ohjailla => kuultavan viestinnällinen itsemääräämisoikeus säilyy.

Tämä kaikki tuottaa ilmapiiriltään muodollisen (viestintäsuhteet asymmetriset, tilanne uusi, vaikka viestintäosapuolet osin tuttuja) ja mainituilla tavoilla rakentavan ja rakentuvan institutionaalisen vuorovaikutuksen, josta löytyy myös läheisen viestintäsuhteen piirteitä

Kuultavan mielipiteestä muodostuu suostumus tai vastustus, joka todennetaan ”rastina ruudussa”. Mielipiteen voi myös perustella ääneen sekä kirjallisesti ratkaisua dokumentoivaan lomakepohjaan. Etenemisessä ja ilmapiirissä (cf. vuorovaikutuksessa) ei juuri eroja aikuinen/lapsi kuulemistilaisuudessa.

Suostuminen asianosaisnäkemysenä

Tarja Pösö, professori

Suostuminen ja vastustaminen

- Kysymys tiedosta
 - Oikeudellinen tieto vs. omaa arkea ja identiteettiä koskeva tieto
 - Tiedon ymmärtäminen emotionaalisesti kuormittavassa tilanteessa
 - Merkityksellinen tieto: toiset vanhemmat samassa tilanteessa vs. tuttu ja luotettava sosiaalityöntekijä
- Suostuminen ja vastustaminen annetaan perhesuhteissa ja perhesuhteisiin käyvästä asiasta
 - Itsemääräämisoikeus suhteissa
 - Tunteet: rakkaus, huoli ja pelko
- Suostumisen mahdollisuus: Päätöksentekijä, joka tuntee / jonka tuntee
- Vastustamisen mahdollisuus: Päätöksentekijä, joka ei tunne

Ammattilaisten keskustelu huostaanottoon suostumisesta Huoltaja-lehdessä 1957-1970

FT Anna Niiranen, tutkijatohtori

Toistaiseksi huostaanotto

VÄLIAIKAINEN HUOSTAANOTTO

Perustuu vanhempien suostumukseen

Lakkautettava vanhempien sitä vaatiessa

Yhteys lapsen ja vanhempien välillä ”pyrittävä säilyttämään”

”Toistaiseksi tapahtuneista huostaanotoista on monia ikäviäkin kokemuksia tuollaisten poikkeavien vanhempien osalta heidän puuttuessaan häiritsevästi lapsen hoitoon ja kasvatukseen jopa huostaanoton ennen aikojaan katkaisten ja lapsensa sopimattomiinkin kotiolosuhteisiin palauttaen.”

Jaakko Minkkinen: Lastensuojelun pulmakohtia. Huoltaja 20/1961.

Huostaanottomenettely

1. Vanhemmat kuolleet tai hylänneet lapsen: huostaanotto suoritettu, kun ”huostaanottopäätös merkitään sosiaalilautakunnan pöytäkirjaan”.
2. Muissa tapauksissa pyrittävä siihen, että ”vanhemmat vapaaehtoisesti allekirjoittavat ns. huostaanottoluovutus sopimuksen, joka oikeudellisesti sitovana asiakirjana siirtää vastuun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sosiaalilautakunnalle”.
3. Mikäli vanhemmat eivät suostu allekirjoittamaan huostaanluovutus sopimusta, ”voidaan lapsi ottaa vastoin vanhempien tahtoa” (ns. pakkohuostaanotto).

Saku suostuvainen

KIITOS!

